

Nr 69.

Av herr **Clason**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om äktenskaps ingående och upplösning m. m.

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 18 med förslag till förändrad äktenskapslagstiftning ber jag att få framställa följande yrkanden.

Av förslaget i dess helhet framgår, att det utarbetats under starkt hänsynstagande till åvägabringande av gemensam skandinavisk lagstiftning på detta område. Detta må i vissa fall vara berättigat, men är det säkerligen icke i alla. Lagrådet betonar (sid. 50 i den kungl. propositionen), att nu ifrågavarande område är av utomordentlig betydelse, och att det nya måste å många håll väcka tveksamhet och gensagor. Att på ett sådant område i enskilda punkter frångå, vad som enligt svensk rättsuppfattning måste anses vara det riktigaste och i stället taga det mindre lämpliga blott av hänsyn till uppfattningen i andra länder, synes icke befogat. Vid förslagets närmare granskning torde uppmärksamhet särskilt böra fästas vid dylika punkter.

I fråga om skilsmässoinstitutet meddelar Lagberedningen i sitt förslag (sid. 375 ff.), att antalet skilsmässor är långt större i städerna än på landsbygden, och att de i all synnerhet äro talrika i de större städerna. Det vill förefalla, som om förslaget i sin behandling av detta institut tagit mera hänsyn till dessa storstadsförhållanden än till uppfattningen ute i bygderna. Om emellertid i dessa senare känslan av den en gång slutna förbindelsens helgd är starkare än i storstäderna, synes lagstiftningen på ett område, så viktigt för samhällets bestånd och utveckling i god riktning, böra företrädesvis taga hänsyn till den åskådning, som uppbares av den starkare plikt-känslan.

Jag övergår till enskilda anmärkningar.

1. Mot lösligheten av förslagets bestämmelser om »trollövning» i 1 kap. 1 § har herr *Karl Johan Ekman* i sin motion i denna kammare nr 68

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 3 saml. 32 häft. (Nr 69—70.) 1

riktat en såsom mig synes välgrundad kritik. Utan att för närvarande vilja avgöra, om hans ändringsförslag är det bästa möjliga, vill jag ytterligare understryka det betänkliga i en så formlös utgestaltung av ett institut med så viktiga rättsverkningar. Lagrådets anmärkningar i saken (propositionen sid. 50 ff.) synas mig även bära vittnesbörd därom. Formlösheten inbjuder till missbruk, och det är ringa tröst för den part, som därigenom blir lidande, om det sedan ådagaläggas, att denna part tagit miste i sin tro, att en för framtiden verkligt bindande överenskommelse förelegat. Sakläget blir så mycket betänkligare, som institutets benämning, »trollovning», i följd av den vackra klang, detta ord både genom språkbruk och tradition äger, lätt kan komma att förleda till uppfattningen, att här skulle föreligga en trohetsförpliktelse i djupare mening, något, som icke synes vara avsett. Lagberedningen förutsätter ju till och med (sid. 117) att »till trollovning skall hänföras även ett sådant fall, då mannen lovar kvinnan äktenskap, under förutsättning att hon tillmötesgår hans önskan om könsumgänge och hon därav låter locka sig». Att detta innebär en ytterlig degradering av begreppet »trollovning» låter sig svårligen bestridas. Överhuvud är det motbudande, att rikets lag skall såsom trollovning beteckna ett avtal, som »liksom det slutas formlöst, bör ock kunna formlöst brytas», och vars karaktäristikum skall vara, att vardera parten för sig skulle äga frihet att »på vad sätt som helst» och »efter behag» bryta det (jfr Lagberedningen sid. 109). Förslaget synes alltså i denna del behöva väsentligt omarbetas.

2. I 1 kap. 3 § ålägges en man, som bryter trollovning, särskilt skadestånd, om kvinnan under trollovningstiden blivit hävdad. Enligt 4 § andra stycket skall dock sådan skadeståndsskyldighet ej inträda, om mannen vid hävdandet är under tjuguetå år. D. v. s. ett uppträdande, vars förekomst redan under åldersperioden 18—21 år är både etiskt och fysiskt minst lika fördömligt som senare, skulle före 21 års ålder vara straffritt, först därefter straffbart! En sådan bestämmelse synes i hög grad betänklig. Lagrådet har också (propositionen sid. 54) inlagt sin gensaga däremot. Att bestämmelsen icke dess mindre upptagits i förslaget, synes (jfr det samma sid. 110) företrädesvis hava berott på hänsyn till dansk och norsk uppfattning. Detta skäl synes icke tillfyllestgörande, utan stadgandet jämte följdstadganden böra ändras i enlighet med lagrådets hemställan.

3. Förslagets 2 kap. 8 § inför i vår lagstiftning rätt till äktenskap mellan ett syskon och det andras avkomling. Det förefaller, som om de synnerligen få undantagsfall Lagberedningen anför till stöd för detta förslag (jfr dess uttalande sid. 199 ff.), ingalunda bevisa, att dylika äktenskap skulle överensstämma med den allmänna rättsuppfattningen inom

vårt land. Däremot meddelar Lagberedningen, hurusom från medicinskt håll betonats, att inga grundade skäl finnas att frångå hittills hos oss gällande lagbestämmelser angående skyldskap såsom äktenskapshinder, men att därest det av andra skäl skulle befinnas önskvärt att tillåta äktenskap av nu ifrågavarande art, dispens därtill borde »meddelas blott under viss närmare angiven förutsättning». Förslaget tillmötesgår icke någotdera av dessa yrkanden, men såsom särskilt skäl till den ifrågasatta förändringen anföres ånyo hänsynen till stadgandena hos våra skandinaviska grannfolk. Om emellertid både den allmänna svenska rättsuppfattningen och de medicinska grunderna tala för bibehållande av nuvarande bestämmelser, synas individualistiska undantagsönskingar icke böra föranleda förändrad lagstiftning.

4. I fråga om ineffektiviteten av den i 3 kap. 2 § 5 mom. berörda skriftliga försäkran torde komma att gälla, vad justitierådet *Svedelius* anför å sid. 59 och 60 i den kungl. propositionen i sin där återgivna kritik av 2 kap. 6 §. Den upplösning av äktenskapet, som jämlikt 5 kap. 3 § — jfr särskilt tredje, fjärde och de två sista styckena — skulle kunna påkallas av den andra maken, därest ifrågavarande försäkran befunnits oriktig, synes nämligen enligt 6 kap. 9 § kunna under motsvarande förhållanden påfordras, även om någon försäkran aldrig föreläge; och avgivandet av en oriktig försäkran skulle alltså med hänsyn till äktenskapets bestånd icke medföra någon ökad risk för den, som avgivit den. Det ingripande åter, som enligt det ifrågasatta nya stycket i 22 kap. 8 § strafflagen skulle kunna förekomma från allmänna åklagarens sida, lär väl så sällan ifrågakomma, att dess möjlighet knappast skulle verka synnerligen avskräckande på den ansvarslöse. Det förefaller alltså, som om den ifrågavarande bestämmelsen i 3 kap. 2 § 5 mom. skulle kräva ökade garantier för att ernå effektivitet. Att emellertid även dess värde ansetts ganska omtvistligt för det ändamål man därmed avsett att vinna, framgår av den kritik, den från olika håll fått röna.

5. Beträffande beteckningen »*vigsel*» instämmer jag med dem, som anse, att denna beteckning i sig innebär ett moment av religiös vigning och därför bör reserveras för uteslutande en förrättning av religiös karaktär. Jag hänvisar här ock till ett uttalande av Allmänna Svenska Prästföreningens Centralstyrelse, som jag ber att få bilägga motionen, och som jämväl i övriga punkter är av intresse.¹⁾

6. Fullgiltiga skäl synas av Lagberedningen icke förebragta för upphävande av hittillsvarande bestämmelse, att nupturient inom svenska

¹⁾ Se Bilagan.

kyrkan för erhållande av kyrklig vigsel skall vara konfirmationsberättigad. Att kristendomsundervisning meddelas i vanliga skolor (jfr Lagberedningen sid. 288), synes här icke göra tillfylles, då denna undervisning eljes icke anses medföra full myndighet inom kyrkan.

7. Beträffande de i 6 kap. införda bestämmelserna om skilsmässa »efter överenskommelse» instämmer jag med hr *K. J. Ekmans* ovanberörda motion. Betonas bör härvid också, att, såsom Lagberedningen själv meddelar (dess förslag sid. 388 ff), det i utlandet numera i allmänhet gäller, att »äktenskap icke kan upplösas allenast på den grund att makarna äro ense därom», och detta ehuru tidigare på många håll dylika skilsmässor voro tillåtna. Nyare utländsk lagstiftning har alltså här skärpt bestämmelserna om skilsmässa.

8. I fråga om förfarandet vid övriga fall av skilsmässa synas mig alla skäl tala för att medlingsinstitutet under alla förhållanden skall vara *obligatoriskt*. Det kan icke bestridas, att den hittillsvarande s. k. »varningen» i många fall lett till biläggande av oenigheten och återställande av ett gott förhållande mellan makar. Detta har inträffat även vid »varningar» inför kyrkorådet, men i ännu högre grad har det ägt rum genom den föregående enskilda varningen inför pastor. Lagberedningen anför såsom skäl mot dessa varningars bibehållande, att de »ofta kännas förödmjukande för makarna» (Lagberedningens förslag sid. 391). Även om detta måhända kunnat gälla varningar inför kyrkorådet, synes det däremot alldeles icke tillämpligt på den mera enskilda varningen av pastor. Fastmer synes allt fog föreligga, för att staten, innan den ger sin medverkan till en så allvarlig sak som ett äktenskaps upplösning, gör allt, vad den kan, för att förlika; och det är därvid både naturligt och berättigat, att den såsom förlikningsman i regel använder den statstjänare, prästen, vars ämbete just är till för de etiska intressenas vård. Dessa förlikningsförsök böra vidare ske på ett tidigare stadium, än då målet hunnit inför domstolens behandling. Förslaget synes mig alltså böra i dessa stycken omarbetas så, att medling skall vara obligatorisk, att den i regel skall verkställas av präst, och att den skall anordnas på ett tidigare stadium av skilsmässoproceduren, än det i förslaget förekommande.

Även andra anmärkningar mot det föreliggande förslaget kunna utan tvivel framställas, ehuru den korta tid, som stått till buds, nödvändiggjort en begränsning till dessa. Överhuvud synes förslaget mer än nödigt avvika från den grundåskådning, varpå vår hittillsvarande äktenskapslagstiftning vilar. Det kan under sådana förhållanden anses tvivel-

aktigt, om dess antagande skulle medföra mera vinst än förlust. Riktigtast vore då måhända att låta därmed något anstå och att under tiden underkasta det en förnyad prövning, under vilken särskild uppmärksamhet borde fästas vid de anmärkningar, som ur kyrkliga och etiska synpunkter framställts mot detsamma. Huruvida de av mig föreslagna ändringarna låta sig inarbetas i ett förslag av den grundkaraktär som det föreliggande, och huruvida de vore tillfylles för att göra detsamma i allo tillfredsställande, därom kunna törhända meningarna vara delade. I varje fall synes mig dock ett försök i sådan riktning böra göras, och får jag alltså vördsamt hemställa,

att de av mig ovan angivna ändringarna inarbetas i det föreliggande Kungl. förslaget till ny äktenskapslagstiftning innan detsamma varder av riksdagen antaget.

Stockholm den 20 februari 1915.

Sam. Clason.

Den nya äktenskapslagen.

Ett uttalande av Allmänna Svenska Prästföreningens Centralstyrelse.

Centralstyrelsen för A. S. P., som i dagarna varit samlade i Stockholm, har i detta ärende gjort nedanstående uttalande:

»Med stöd av ett enstämmigt utlåtande av dess kretsar i hela landet vill Allmänna Svenska Prästföreningens Centralstyrelse ifråga om det riksdagen förelagda förslaget till lag om äktenskaps ingående och upplösning m. m. göra följande uttalande.

Förslaget synes Centralstyrelsen i många stycken uppbäras av en allvarlig strävan att värna om familjelivet och innebär åtskilliga förbättringar, som skola tacksamt erkännas. Detta gäller särskilt de förenklingar, som införts i formerna för lysnings uttagande och att skilsmässa vid egenvilligt övergivande försvårats.

I flera avseenden framkallar dock förslaget de allvarligaste betänkligheter, varför det syntes Centralstyrelsen icke böra utan en grundlig omarbetning antagas.

Dessa betänkligheter gälla enskilda bestämmelser i förslaget, men ej mindre dess allmänna utgångspunkt, att äktenskapet är en uteslutande borgerlig angelägenhet, på grund varav äktenskapslagstiftningen skulle för framtiden undan dragas allt inflytande från kyrkans organ.

Det är av synnerlig vikt, att de etiska och religiösa synpunkter, som av kyrkan sedan urminnes tid hävdats till helgd och värn av äktenskap och familjeliv, grundvalarna för folkets sunda och kraftiga växt, även nu och hädanefter få av ansvariga kyrkliga myndigheter å ämbetets vägnar frambäras. Inga giltiga skäl hava heller anförts för att den fullständiga omgestaltning av nuvarande förhållanden, som dels förslagets grundåskådning, dels vissa dess detaljer innebära och som enligt Centralstyrelsens uppfattning komme att medföra ödesdigra faror för vårt folks andliga hälsa, skulle vara av behovet påkallad eller medföra avsevärt gagn.

I enlighet med nämnda grundåskådning har remissen till Domkapitlen i riket endast avsett yttrande över så gott som uteslutande rent formella spörsmål. Det synes oss, som hade de kyrkliga myndigheterna bort anbefallas att yttra sig över förslaget i sin helhet och framför allt över de viktiga kapitlen om trolovning, hinder för äktenskap samt äktenskaps upplösning. I överensstämmelse med denna Centralstyrelsens allmänna uppfattning, synes det vara tillbörligt, att 15:de och 16:de kapitlen i kyrkolagen kvarstå efter omarbetning.

Centralstyrelsen tillåter sig därjämte framlägga följande detaljanmärkingar mot förslaget.

I 2 kapitlet 11 § äro föreslagna bestämmelser om »väntetid». Inga som helst bärande skäl föreligga att frångå de gamla bestämmelserna om »sorgetid», som sedan gammalt ingått i det allmänna medvetandet. För denna sin mening har Centralstyrelsen den stora förmånen att kunna åberopa sig på och ytterligare understryka lagberedningens egna ord härom. Denna säger nämligen, att sorgedagen »är en god och vacker sed, vars bortdöende icke någon lärer finna önskligt».

Det är därför högst önskligt att lagen må allt fortfarande stadfästa vad bruket ansett grannlagenheten och omständigheten fordra.

I kapitlet 3, Om lysning, har i 2 § 5 mom. föreskrivits, att trolovad skall avgiva skriftlig försäkran på heder och samvete, att han så vitt honom veterligt är icke lider av könssjukdom i smittosamt skede. Lagberedningen finner denna bestämmelse skola verka stärkande i fråga om de sedliga intressena beträffande äktenskapet. Centralstyrelsen vill däremot anföra, att om en sådan bestämmelse till äventyrs skulle vara av nöden i större samhällen till följd av där rådande sorgliga sedliga förhållanden, bör man icke låta dessa förhållanden bliva avgörande för lagstiftningen för landet i sin helhet, där, efter den erfarenhet, Centralstyrelsen må anses besitta på ifrågavarande område, något behov av en sådan bestämmelse icke gjort sig känt.

Dessutom måste man på goda skäl alldeles betvivla, att denna bestämmelse skulle medföra det avsedda syftemålet. All förbindelse mellan de trolovade före äktenskapet och alla de lösa förbindelserna, där ansvarskänslan är vida mindre än vid äktenskaps ingående, beröres icke därav. Det hela komme alltså att stanna vid en bestämmelse på papperet utan betydelse i verkligheten. Därtill kommer såsom ett viktigt skäl häremot, att den blygsamhet och idealitet, som dess bättre hos vårt folks flertal omgärdar äktenskapets ingående, skulle härigenom högeligen kränkas.

Skall bestämmelsen ha något värde, måste väl de trolovade äga kännedom om vad begreppet »könssjukdom i smittosamt skede» innebär i enlighet med bestämmelserna i 8 kap. 2 §. Därför utan blir ju försäkran »på heder och samvete» värdelös. Men det är uppenbarligen alldeles orimligt att förutsätta en sådan kunskap hos de trolovade. Därför kan ett dylikt intyg av de flesta icke givas på heder och samvete och borde därför av lagen icke begäras. Lätteligen skulle ock därigenom kravet på att äktenskap skall ingås i renhet, förlora i kraft, då denna försäkran vid lysnings uttagande skulle ingiva den föreställningen, att otukt före äktenskapet i och för sig icke vore så förkastligt, endast icke smittosam sjukdom därav följt. En sådan bestämmelse komme för visso att i de svenska hemmen kännas djupt kränkande.

Då med de nya bestämmelserna om lysning ansvaret i realiteten lägges på nupturienterna, synes det Centralstyrelsen, att sakens stora samhälleliga vikt kräver, att i mom. 6 och 7 nämnda skriftliga försäkran avgives »*under edlig förpliktelse*».

Centralstyrelsen som väl känner med vilken grannlagenhet alla hithörande frågor måste behandlas, anser, att bestämmelsen att vid lysning och kungörelse av äktenskapsbetyg kvinnans yrke skall utsättas, är högst olämplig. Det förekommer därför numera mestadels icke.

Kapitlet 4, Om vigsel, bör få en annan rubrik, t. ex. om giftermål, som är gammalt gott språkbruk, och därmed som sammanfattande uttryck: »giftermålsförrättare».

Uttrycket »borgerlig vigsel» bör alltså utbytas mot »borgerligt giftermål» och »borgerlig vigselförrättare» mot »borgerlig giftermålsförrättare» eller dylikt. Vigsel är ett ord med religiös helgd över sig och innebär helig vigning. Att lagfästa ett orätt språkbruk som detta skulle bidra till att i vårt folk utplåna känslan för det som verkligen äger religiös helgd. Men härtill bör väl lagen icke bidra. De som genom valet av borgerligt äktenskap fränsagt sig helgden

av Guds ord och förmaning, av bön och välsignelse vid sitt äktenskaps ingående, torde icke heller kräva, att genom ordet vigsel något slags religiös prägel med orätt påtryckes formen för ingående av deras äktenskap. Därjämte må påpekas, att konsekvensen av lagberedningens egen ståndpunkt synes kräva, att en ändring sker i nu sagda riktning. Centralstyrelsen vill kraftigt påyrka denna ändring.

§ 2. Sedan nu borgerligt äktenskap står öppet för en var, synes det Centralstyrelsen, att kyrkan har rätt att kräva av nupturienten den samhörighet med samfundet, att han såsom nu skall vara konfirmationsberättigad för att få vigsel.

§ 8. Sista stycket bör kompletteras med orden: »när det äskas». Att i varje fall lämnas bevis om vigseln är obehövt, då den alltid å ämbetsansvar genast införes i vederbörliga kyrkoböcker.

6 kapitlet. Om separation och äktenskapsskillnad.

I detta kapitel är det två stora huvudfrågor, vilka Centralstyrelsen vill särskilt påpeka.

§ 1. Skilsmässa efter överenskommelse mellan makarna är en nyhet i vår lagstiftning, som med stor varsamhet må tillämpas, om den överhuvud bör införas. Det synes Centralstyrelsen, att i detta fall samma tid för vinnande av skilsmässa som vid egenvilligt övergivande bör stadgas, nämligen två år.

§ 8. Vid äktenskapsskillnad genom horsbrott må icke nytt äktenskap tillåtas den skyldige maken, förrän två år förflutit efter skilsmässans beviljande. Eljest tordo liknande missbruk härigenom framkallas, som nu pågår vid skilsmässa efter egenvilligt övergivande.

7 kap. § 9. I fråga om äktenskaps upplösning på grund av oenighet har lagförslaget välbetänkt utbytt ordet »varning» mot »medling». Men på samma gång har den pastoralala handläggningen av dessa mål i ärendets första stadier bortfallit, då pastor på grund av ämbetsplikt icke längre skulle taga befattning därmed. Övertygande skäl äro icke anförda för denna förändring. Det har icke heller visats, att Sveriges präster svikit eller ovisligt fullgjort denna sin medlareplikt. Än mindre har det visats, att medlareskapets plikter skulle bättre fyllas, ifall uppdraget överlämnades åt personer, som icke ägde det prästerliga ämbetets auktoritet och erfarenhet i dessa grannliga frågor. *Erfarenheten visar, att dessa varningar i många fall leda till biläggande av oenighet och återställande av ett gott förhållande mellan makarna.*

Medlingen bör beträffande makar, som blivit vigda, ske genom präst — om de blivit vigda inom främmande religionssamfund av dess präst och beträffande dem som ingått borgerligt äktenskap av den borgerliga giftermålsförrättaren, där så av någon av parterna önskas.

Medlingen bör göras obligatorisk. I annat fall blir bestämmelsen endast på papperet. Den medling, som av rätten beslutas, torde i regel komma för sent för att verka försoning; det är just i de fall, som aldrig komma till offentligheten, där de lyckligaste resultaten vinnas. Andra utvägar än den nu föredragna torde lätteligen finnas att förekomma, att genom tredska å ena partens sida skilsmässa förhindras.

I lag angående införande av lagen om äktenskaps ingående och upplösning har i § 8 mom. 1 införts en bestämmelse om att barn, som fötts i trolovning eller vars föräldrar efter avlelsen ingått trolovning med varandra, är äkta barn.

Centralstyrelsen, som väl uppskattar denna bestämmelses syfte att skydda barnets rätt, vilken man förväntar, att en kommande lagstiftning skall med allvar behjerta, måste dock uttala sina stora farhågor för att härigenom äktenskapets helgd och betydelse skulle neddragas. Då föräldrarna icke äro på något sätt bundna vid varandra genom den nya innebörden av begreppet trolovning, men barnen likväl betraktas som äkta, skulle därigenom lätteligen de s. k. »vilda äktenskapen» få ett sken av legalisation, som kunde medföra stora vådor för äktenskapets helgd, utan att dock någon trygghet vunnas för att barnen komme att beredas ett föräldrahem.

I förslag till *Lag om fullföljd av talan* etc. synes det Centralstyrelsen vara nödvändigt, att viss tid för ingivande av besvär till Domkapitlet över prästs beslut i äktenskapsfrågor bör stadgas, exempelvis samma tid som för klagan över kyrkoråds beslut. I annat fall kan en präst bli utsatt för ständiga trakasserier.

Jämväl synes det Centralstyrelsen vara högeligen önskvärt, att förslag framläggas till ändrade bestämmelser ifråga om straffpåföljd för präst, som viger utan att laga lysning är skedd.»

